

CONTRIBUȚIA CORIFEILOR ȘCOLII DE LA SALAMANCA LA APĂRAREA DREPTU- RILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI. CONSIDERAȚII ȘI EVALUĂRI

Conf. univ. dr. Cătălina MITITELU

Universitatea Ovidius din Constanța

ovidiustomis@yahoo.co.uk

ABSTRACT: *The contribution of the Salamanca School's coryphaeus to the defense of fundamental human rights. Considerations and Assessments.*

In order to know in depth, the contribution of the Salamanca School's coryphaeus to the defense of the fundamental rights of the indigenous population of the New World, it is necessary to take into account the fact that they had a theological, philosophical and legal background, and that the norms of positive law were analyzed and evaluated by them through the prism of *jus divinum*, *jus naturale* and *jus romanum*.

In our study, with its historical, legal and theological content, we have examined and assessed both the content of the texts of the works of the Salamanca School's coryphaeus and the specialized literature (Spanish, French and English) through the prism of our research approach, with the aim of making new contributions and offering readers a new perspective in approaching this subject, which is not only important for its thematic problematic but also for its topicality.

Keywords: *natural law, international law, fundamental rights, New World.*

Introducere

Pentru a redacta operele lor privind apărarea drepturilor fundamentale ale populației indigene din Lumea Nouă, încălcate *manu militari* de cuceritorii spanioli și portughezi, reprezentanții de seamă ai Școlii de la Salamanca au apelat în primul rând la textele filosofice și juridice ale Antichității, la textul sacru al Bibliei, la scrierile din epoca patristică etc..

Prin apelul la aceste surse documentare, corifeii Școlii de la Salamanca au avut prilejul să se familiarizeze cu gândirea ideatică a celor care i-au precedat în domeniul apărării drepturilor omului, și, totodată, să evalueze și procesul diacronic al conceptualizării gândirii juridice și filosofico-teologice despre drept, dreptate¹ și drepturile omului².

Contribuțiile de pionierat ale corifeilor Școlii de la Salamanca, în domenii cu conținut interdisciplinar (teologic, filosofic și juridic), le-au îngăduit să pună și bazele unei doctrine filosofico-juridice privind dreptul internațional și dreptul natural, care își are rădăcinile într-un trecut mult mai îndepărtat, și anume în dreptul roman și în lucrările unor exponenți de seamă ai acestei Școli.

În privința doctrinei juridice, sursa lor de bază a constituit-o dreptul roman, și, îndeosebi, jurisprudența creată de celebrii jurisconșulți din epoca clasică, pentru care *jus divinum* și *jus naturale* au fost cele două pârghii de rezistență ale acesteia.

Putem afirma că cei care cercetează textul operei corifeilor de la Salamanca trebuie să stăpânească un amplu registru de cunoștințe din domeniile teologic și filosofic, dar și al culturii juridice, cu obârșii în textele sacre ale Bibliei și în doctrina oferită de *jus romanum antiquum*. Ignorarea acestei realități face ca orice lucrare despre Școala de la Salamanca și contribuția corifeilor ei să fie condamnată *ab initio* ca una care frizează „docta ignorantia”, fiindcă o contribuție personală nu se concretizează din reproduceri

---

1 N. V. Dură, „Despre Drept și natura sa”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, VI, 1 (2002), pp. 60-64; N. V. Dură, „Dreptul și Religia. Norme juridice și norme religios-morale”, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, 1 (2003), pp. 15-24; N. V. Dură, „Ideea de Drept. „Dreptul”, „Dreptatea” și „Morală””, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, I (2004), pp. 15-46; N. V. Dură, „About “Justitia” (Righteousness) and “Aequitas” (Equity). The contribution of Lactantius († 325) in the specifying of the content of the two constituent elements of the “Jus””, în *Annales canonici*, 15, 2 (2019), pp. 9-38; N. V. Dură, „„Responsa Jurisprudentium” (Responses of the Roman Jurisconsults) about „Jus” (Law) and „Justitia” (Justice)”, în *Dionysiana*, 1 (2021/2022), pp. 286-295.

2 N. V. Dură, „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și protecția lor juridică. Dreptul la religie și libertatea religioasă”, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, 3 (2005), pp. 5-33; N. V. Dură, C. Mititelu, „Human rights and their universality. From the rights of the „individual” and of the „citizen” to „human” rights”, în vol. *Exploration, Education and Progress in the third Millennium*, Galați University Press, Galați, I, 4 (2012), pp. 103-127.

textuale și din preluarea sau vehicularea unor idei, concepte și categorii filosofice și juridice, din paginile unor lucrări de referință.

Filonul gândirii juridice a exponenților dreptului roman clasic (Gaius, Ulpianus, Iulian, Modestin etc.) îl regăsim și în lucrările corifeilor acestei Școli de la Salamanca, printre care amintim pe Francisco de Vitoria, Francisco Suarez, Bartolomé de las Casas etc., care au avut un rol decisiv și asupra gândirii juridice moderne și contemporane privind drepturile omului. În această privință rămân exponențiale textele Declarației universale ale drepturilor omului, ale cele două Pacte de la New York din 1966, al Convenției Europene a Drepturilor omului etc.

Această realitate a determinat pe unii specialiști în drept internațional să afirme că reprezentanții acestei Școli de la Salamanca au fost cei care au pus în circulație sintagma „drepturi ale omului”, și că ar fi fost și „*primeros teorizantes de los Derechos humanos*”³ (primii teoreticieni ai drepturilor omului). Sintagma „drepturile omului” este prezentă în textele jurisconsultilor romani și ale scriitorilor și teologilor Religiiilor mozaice și creștine etc.

Meritul cărturarilor acestei Școli de la Salamanca din secolul ei de aur, adică din secolul al XVI-lea, constă în faptul că au reactivat și potențat problematica drepturilor omului în spiritul doctrinei creștine, conform căreia „nu mai este iudeu, nici elin; ... nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască” (Gal. 3,28), și au adoptat și aplicat spiritul acestei învățături pauline la cerințele epocii lor.

Prin apariția Școlii de la Salamanca la începutul secolului al XIII-lea, ca o școală de gândire renașcentistă cu un profund și un real conținut umanist, curentul renașterii⁴ culturii greco-romane și a celei creștine din primul mileniu s-a afirmat și în Peninsula Iberică, în care omul și drepturile sale au fost abordate prin prisma dreptului roman⁵ și a gândirii creștine filosofice

---

3 R. Hernández Martín, „Francisco de Vitoria y Bartolomé de las Casas, primeros teorizantes de los derechos humanos”, în *Archivo Dominicano*, 4 (1983), pp. 199-266.

4 C. Haskins, *The Renaissance of the Twelfth Century*, Harvard University Press Cambridge, 1927, pp. 3-30.

5 N. V. Dură, „„Persoana” umană, și libertățile ei fundamentale, în percepția gândirii filosofice și juridice europene”, în *Studii juridice universitare*, VI, 3-4 (2013), pp. 106-121; N. V. Dură, „The Right and its Nature in the Perception of the Roman Jurisprudence and of the Great Religions of the Antiquity”, in vol. *Rethinking Social Action. Core Values*, coord. A. Sandu et al., Medimond, Bologna, 2015, pp. 517-524.

și juridice europene⁶, pe care reprezentanții de seamă ai acestei Școli le-au raportat și evaluat în lumina textului sacru al Bibliei.

În secolul al XVI-lea, s-au remarcat unii dintre corifeii acestei Școli, ca de exemplu călugărul dominican Francisco de Vitoria (+ 1546), care a pus bazele doctrinei dreptului internațional modern - și nu olandezul Hugo Grotius (1583 - 1645) așa cum se vehiculează în literatura de specialitate - iar celălalt călugăr dominican Bartolomé de las Casas este considerat Părintele dreptului natural.

Într-adevăr, teologul, canonistul și juristul Bartolomé de las Casas, format la Școala de la Salamanca, fost misionar și episcop în teritoriile ocupate de Coroană regală spaniolă în Lumea Nouă, a adus – în spiritul jurisprudenței romane și al învățăturii creștine – contribuții substanțiale în teoretizarea doctrinei juridice despre *jus naturale* (dreptul natural), motiv pentru care a fost numit „Părinte” al acestui drept care stă la baza lui *jus gentium*, precursorul dreptului internațional din zilele noastre.

Principiile enunțate de teologul și juristul dominican Francisco de Vitoria aveau să fie preluate de Hugo Grotius⁷ în celebra sa lucrare „*De jure Belli ac Pacis*” apărută la Paris în anul 1625, în care acesta și-a construit întregul său sistem juridic pe baza arhitecturii ideatice a lui Vitoria⁸.

---

6 N. V. Dură, „The European juridical thinking, concerning the human rights, expressed along the centuries”, în *Acta Universitatis Danubius. Juridica*, VII, 2 (2010), pp. 153-192; N. V. Dură, „Dreptul în percepția Părinților Bisericii ecumenice din primul mileniu”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, X, 1 (2006), pp. 7-16; N. V. Dură, „Thinking of Some Fathers of the Ecumenical Church on the Law”, în *Christian Researches*, VI (2011), pp. 230-245; N. V. Dură, „Despre Filosofie și Teologie. De la divergențe de natură ideatică, la idei și păreri convergente”, în *Studii filosofice*, II, 1 (2016), pp. 111-129.

7 E. Nys, *Introduction*, în Francisco de Vitoria, *De Indis et de iure belli relectiones*, ed. E. Nys, Washington, 1917, p. 9.

8 C. H. McKenna, *Francis de Vitoria, Founder of International Law*, Catholic Association for International Peace, Washington, D.C., 1930, p. 3; P. Amorosa, *Rewriting the History of the Law of Nations. How James Brown Scott Made Francisco de Vitoria the Founder of International Law*, Oxford University Press, 2019, pp. 146-150.

I. Câteva mărturii istorico-documentare despre Universitatea de la Salamanca

Una dintre Universitățile medievale, de prestigiu, ai cărei profesori s-au dovedit a fi precursori ai gândirii filosofice și juridice privind drepturile fundamentale ale omului, a fost și Universitatea de la Salamanca⁹.

Întemeiată în anul 1218 printr-un Decret al regelui Alfonso al IX-lea de Leon, care a înzestrat-o cu „magiștri” reputați în „Sagradas Escrituras” (Sfintele Scripturi), recrutați atât dintre laici, cât și dintre clerici¹⁰, această Școală a avut inițial un profil eminent teologic, și a fost manageriată de „episcopul de Salamanca, decanul Catedralei, superiorul dominicanilor și al franciscanilor”¹¹.

În anul 1243, regele Ferdinand al III-lea avea să înzestreze Școala de la Salamanca cu profesori și cărți de drept, iar regele Alfonso al X-lea cu profesori de fizică¹². În același an (1243), regele Ferdinand al III-lea, și în anul 1252 regele Alfonso al X-lea, au confirmat privilegiile acordate Universității din Salamanca de regele Alfonso al IX-lea în anul 1218. În fine, în secolele XIII-XIV la Universitatea din Salamanca a fost înființată și o Școală de medicină¹³.

Regele Alfonso al X-lea a dispus, în anul 1252, ca toate privilegiile acordate „profesorilor, rectorilor și studenților Universității din Salamanca”¹⁴ să fie observate și protejate, iar papa Alexandru al IV-lea le-a confirmat prin bula din anul 1255.

În „Carta Magna” din 8 mai 1254 regele Alfonso al X-lea a stabilit organizarea și finanțarea „Studiului general”, și a recunoscut validitatea titlurilor academice acordate de această Universitate pe tot cuprinsul rega-

---

9 V. Beltrán de Heredia, *Cartulario de la universidad de Salamanca (1218-1600)*, I, Universidad de Salamanca, Salamanca, 1970, pp. 43-54.

10 A. Rucquoui, „Reyes y universidades en la Península Ibérica (siglo XIII)”, *Revista de Historia de las Universidades*, 21/1 (2018), p. 23.

11 E. Esperabé de Arteaga, *Historia pragmática e interna de la Universidad de Salamanca*, t. I: *La Universidad de Salamanca y los Reyes*, Universidad de Salamanca, Salamanca, 1914, p. 19.

12 A. Rucquoui, *Reyes y universidades ...*, p. 27.

13 M. V. Amasuno Sarraga, *La escuela de medicina del estudio salmantino (Siglos XIII-XV)*, Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca, 1990, pp. 14-33.

14 A. Rucquoui, „Reyes y universidades en la Península Ibérica (siglo XIII)”, ..., p. 26.

tului¹⁵. Printre altele, în textul acestei „Carta Magna” se stipula că, pe lângă teologie și filosofie, erau discipline de studiu și dreptul roman, decretatele papale, logica, gramatica, fizica etc.¹⁶

Istoria Universității din Salamanca a avut două etape: una medievală, între anii 1243-1475, și una modernă, între anii 1475-1665. În prima etapă, documentele de înființare și organizarea acestei Universități s-au datorat regilor de Castilia, iar în a doua etapă sprijinul a venit din partea regilor monarhiei hispanice¹⁷.

Din a doua etapă a existenței Universității de la Salamanca, reținem că în anul 1492 regele Carlos al V-lea a prevăzut în Carta Universității regimul ei de autonomie universitară, i-a limitat cadrul jurisdicțional și i-a confirmat privilegiile economice și fiscale¹⁸.

Privilegiile acordate Universității din Salamanca de către regi au fost ulterior întărite și de bulele papale¹⁹. De altfel, Pontifi romani au continuat să confirme privilegiile acordate de predecesorii lor prin „Bule speciale”, ca de exemplu bula papei Iulius al II-lea din 31 ianuarie 1355, intitulată „Ex Apostolicae sedis professione”, prin care se confirmau și acordurile semnate între regii catolici și papii Eugen al IX-lea și Inocențiu al VIII-lea²⁰.

Pontifi romani au fost aceia care au înzestrat Universitatea din Salamanca nu numai cu legislația lui Justinian (Cod, Digeste și Instituții)²¹, ci și cu Decretaliile papale, punând astfel bazele constituirii unei adevărate școli de drept pontifical (de stat și de drept canonic papal).

II. Câteva mărturii despre contribuția corifeilor Școlii de la Salamanca în privința drepturilor omului

Istoria Școlii din Salamanca ne atestă faptul că profesorii acesteia au fost teologi, canoniști, juriști, cosmografi etc., iar dintre aceștia au fost

---

15 P. R. Tudela, „La documentación conservatoria, la principal de las Universidades de Salamanca y Alcalá de Henares”, in *Revista de Historia de las Universidades*, 26/2 (2023), p. 68.

16 V. Beltrán de Heredia, *Cartulario de la universidad de Salamanca ...*, I, pp. 604-606.

17 P. R. Tudela, „La documentación conservatoria ...”, p. 68.

18 P. R. Tudela, „La documentación conservatoria ...”, p. 73.

19 J. M. Nieto Soria, „Relaciones con el pontificado, Iglesia y poder en Castilla en torno a 1500”, in *Studia Historica, Historia Moderna*, 21 (1999), pp. 19-48.

20 P. R. Tudela, „La documentación conservatoria ...”, p. 80.

21 A. Rucquoi, „Reyes y universidades en la Península Ibérica (siglo XIII)”, ..., p. 26.

recrutate elitele intelectuale ale regatului din Peninsula Iberică. Producția intelectuală a acestei Universități va atinge apogeul său în „Siglo de Oro español” (Secolul de aur al culturii spaniole), adică în secolul al XVI-lea, în care au activat și și-au scris opera profesorii ei de renume, ca de exemplu, Francisco de Vitoria (teolog și jurist), Bartolomé de las Casas (teolog și canonist), Martín de Azpilcueta (canonist și teolog), Francisco Suárez (teolog, jurist etc.).

Prin „*Tractatus de legibus ac Deo legislatore*”, în zece cărți, Francisco Suárez s-a dovedit a fi nu doar un precursor al „dreptului internațional”, ci și al „dreptului natural”²², pe care l-a perceput și definit „ca o participare a dreptului etern în ființele raționale”²³. De asemenea, prin acele vestite „*Disputationes metaphysicae*”, Suárez s-a dovedit a fi și un „filosof al discursului”²⁴, a cărui gândire filosofică se regăsește în metafizica și epistemologia filosofiei moderne.

Printre altele, s-a afirmat că în lucrarea, „*De Indis et de Jure Belli*”, Francisco de Vitoria a preluat texte privind *jus naturale*, *jus civile* și *jus publicum* din Instituțiile lui Ulpian, care plasa *jus militare* alături de *jus gentium*²⁵. Dreptul roman clasic (sec. II-III) i-a servit lui Francisco de Vitoria drept sursă documentară principală și la redactarea doctrinei despre *jus gentium* și *jus naturale*.

În lucrarea sa, „*De potestate Papae et Concilii*”, Francisco de Vitoria scria că sunt „două Republici”, și anume „*Respublica spiritualis*” și „*Respublica temporalis*”, și că acestea „nu trebuie să acționeze una împotriva alteia”²⁶, iar „șeful Bisericii”, adică papa, nu trebuie „să acționeze imediat și direct ca și cum ar uzurpa puterea civilă”²⁷, dar „pontiful ... trebuie să interzică prinților de a face război și, în caz de necesitate, să se erijeze în judecătorul disputelor lor”²⁸.

22 S. Tattay, „Francisco Suárez as the Forerunner of Modern Rationalist Natural Law Theories?”, în *Cauriensia*, XII (2017), p. 191.

23 *Ibidem*, p. 193.

24 M. Forlivesi, „Francisco Suárez and the “rationes studiorum” of the Society of Jesus”, în vol. *Francisco Suárez and His Legacy. The Impact of Suárezian Metaphysics and Epistemology on Modern Philosophy*, M. Sgarbi (ed.), Vita e Pensiero, Milano, 2010, pp. 78-79.

25 E. Nys, *Introduction*, ..., p. 16.

26 *Ibidem*, p. 29.

27 *Ibidem*.

28 *Ibidem*.

Din textul *Prelegerilor* sale academice, tipărite după moartea sa de unii dintre foștii săi discipoli²⁹, constatăm că Francisco de Vitoria face referire la drepturile „popoarelor barbare”, care, – după părerea sa – nu pot fi soluționate de „juriști”, pentru că acestea „nu sunt subiecte de drept uman”³⁰, și ca atare „și problemele care îi privesc pe aceștia trebuie să fie examinate nu din punct de vedere al legilor umane, ci al legilor divine, în care juriștii nu sunt destul de pricepuți pentru a fi capabili să tranșeze dificultățile”³¹.

În temeiul principiilor enunțate de textul sacru și de legea morală³², De Vitoria a respins argumentele conchistadorilor de a creștina pe indigenii din Lumea nouă prin „război”³³, și, totodată a evidențiat dreptul lor la libertatea de religie, afirmând că „nici diversitatea de religii nu le permite să facă război”³⁴, și că nici „scopul” acestuia nu trebuie să fie altul decât asigurarea „păcii și a securității”³⁵.

Prin alocuțiunile și lucrările sale, privind dreptul popoarelor amerindiene de a trăi în libertate, teologul și canonistul Bartolomé de las Casas a fost și el un adevărat pionier al drepturilor omului³⁶, invocate de acesta în numele lui *jus divinum* și *jus naturale*, ceea ce l-a făcut să fie considerat un precursor al ambelor drepturi, natural și internațional.

Ecoul ideilor acestui teolog și canonist iberic, privind drepturile omului, le regăsim și în Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 26 august 1789³⁷, care face referire la „drepturile naturale, inalienabile și sacre ale omului” (Preambul) și la libertatea omului, care, constă în „a face tot

---

29 Prima ediție a acestei lucrări, *De potestate Papae et Concilii*, a apărut la Lyon în 1557.

30 E. Nys, *Introduction, ...*, p. 35.

31 *Ibidem*.

32 N. V. Dură, „Law and Morals. Prolegomena (I)”, în *Acta Universitatis Danubius. Juridica*, 2 (2011), pp. 158-173; N. V. Dură, „Law and Morals. Prolegomena (II)”, în *Acta Universitatis Danubius. Juridica*, 3 (2011), pp. 72-84; N. V. Dură, „Loi morale, naturelle, source du Droit naturel et de la Morale chrétienne”, în vol. *La morale au crible des religions*, coord. M. Th. Urvoy, Éditions de Paris, 2013, pp. 213-233.

33 E. Nys, *Introduction, ...*, p. 40.

34 *Ibidem*, p. 45.

35 *Ibidem*, p. 46.

36 M. Delgado, „Bartolomé de Las Casas y los derechos humanos”, în *Revista Mexicana De Historia Del Derecho*, 1 (38) (2019), pp. 31–58.

37 *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 26 august 1789*, <https://www.unitischimbam.ro/declaratia-drepturilor-omului-si-ale-cetateanului-26-august-1789/>

ceea ce nu face rău altora” (Art. IV), adică, în termenii jurisconsultului roman Ulpianus, „alterum non laedere” (cf. *Justiniani Institutiones*, lb. I, I, 3).

Prin lucrarea sa, „De Regia potestate” (Despre puterea regală), Bartolomé de las Casas s-a remarcat a fi un om cu o atitudine demnă și curajoasă pentru vremea aceea, deoarece a îndrăznit să scrie că „papa nu este stăpânul secular al lumii ..., papa nu are putere temporală asupra amerindienilor (*barbaros indos*) și nici asupra altor ținuturi ale necredincioșilor”³⁸, și că „puterea aparține poporului, republicii și aceasta este dată de majoritate”³⁹.

Așadar, în concepția acestui pionier al dreptului internațional și Părinte al dreptului natural, puterea și suveranitatea națională aparțin poporului, și nu unui dictator care se manifestă ca stăpân suveran.

Bartolomé de las Casas afirma că „regii, principii și alți funcționari pot impune contribuții (fiscale) și tributuri numai în temeiul liberului consimțământ al poporului, și că întreaga lor autoritate, putere și jurisdicție vine de la voința poporului ... În consecință, puterea și suveranitate provin direct de la popor. Poporul este cauza efectivă a existenței regilor, principilor și a tuturor guvernanzilor”⁴⁰.

Între anii 1522-1534 Bartolomé de las Casas a alcătuit și publicat lucrarea intitulată „*Del único modo de atraer a todos los pueblos a la verdadera religión*”⁴¹, care este de fapt o pledoarie în favoarea libertății religioase a amerindienilor. Ideile și conceptele diseminate de De las Casas în această lucrare se regăsesc „incluse în mare parte în *Legile noi* din 1542-1543, promulgate de împăratul Carlos al V-lea și de regele Filip al II-lea”⁴², în care găsim referiri la „demnitatea indianului ca persoană umană”⁴³, și „la exigența de a fi tratat la fel și în privința drepturilor și libertăților”⁴⁴.

În textul Legilor noi din anii 1542-1543 se prevede printre altele și faptul că, „de acum înainte, se interzice sclavia” (Legea 21); „nicio persoană nu-i poate aservi pe indieni împotriva voinței acestora” (Legea 22); de asemenea era interzis, „ca de acum înainte vreun vicerege, guvernator,

38 M. Delgado, „Bartolomé de Las Casas y los derechos humanos”, ..., p. 36.

39 R. Hernández Martín, *Francisco de Vitoria y Bartolomé de las Casas*, ..., p. 239.

40 Bartolomé de las Casas, *De regia potestate*, ed. crt. L. Pereña, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1969, p. 34.

41 Textul latin al acestei lucrări editat de A. M. Carlo, și a fost tradus în limba spaniolă de Atenógenes Santamaria, México, 1942.

42 R. Hernández Martín, *Francisco de Vitoria y Bartolomé de las Casas*, ..., p. 248

43 *Ibidem*.

44 *Ibidem*.

judecător sau cuceritor, sau vreo altă persoană să mai aservească pe indieni” (Legea 30), adică să-i transforme în sclavi⁴⁵.

Noile legi promulgate la Valladolid în 4 iunie 1543 au prevăzut obligativitatea „tratării populației indigene (indieni) ca vasali liberi ai Coroanei și ai Spaniei”⁴⁶. Din catalogul de drepturi umane pe care ni l-a lăsat Bartolomé de las Casas putem reține că drepturile omului sunt impuse „de dreptul natural și de dreptul ginților”; „că libertatea este un drept inerent al omului, care există identic în toți oamenii în temeiul principiului dreptului natural rațional”; că sclavia nu este decât „un fenomen accidental ... inventat de om”; că „orice om este liber”, și că „un om liber este cel care își este sieși stăpân, și care dispune de sine după propria sa voință”; „orice interdicție, fie ea temporară sau perpetuă, se opune libertății”; „libertatea nu se prescrie niciodată”; „libertatea valorează mai mult decât bogăția. Guvernantul care acționează împotriva libertății este împotriva dreptății”⁴⁷ etc.

Deși „drepturile omului înscrise în cataloagele”⁴⁸ pe care ni le oferă juriștii Școlii de la Salamanca, și îndeosebi Francisco de Vitoria și Bartolomé de las Casas, sunt mai puțin numeroase decât cele care sunt oferite în vremea noastră de către O.N.U., totuși ele „sunt complete”, fiindcă ne înfățișează tot ce era mai bun pentru „societatea de atunci”⁴⁹.

Documentele din Arhivele dominicanilor atestă că atât Francisco de Vitoria, cât și Bartolomé de las Casas, au fost nu numai „primii teoreticieni ai drepturilor omului”⁵⁰, ci și întemeietorii „los fundatores” ai dreptului internațional⁵¹. Cu toate acestea, „izvoarele declarațiilor moderne privind drepturile omului urcă doar până la secolul al XVII-lea, și se raportează doar la Hugo Grotius, Samuil Pufendorf, John Locke. Trei secole mai înainte ..., în Spania exista o adevărată Școală de drept internațional care a abordat problema drepturilor și libertățile fundamentale ale omului și ale statelor”⁵².

---

45 C. Mítitelu, „Dreptul natural, ca temei al libertății sclavilor, în concepția lui Epifanie din Moirans (1644-1689)”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, 1 (2012), pp. 282-293.

46 R. Hernández Martín, *Francisco de Vitoria y Bartolomé de las Casas, ...*, p. 254.

47 *Ibidem*, pp. 258-259.

48 *Ibidem*, p. 262.

49 *Ibidem*.

50 *Ibidem*, p. 199.

51 *Ibidem*, p. 201.

52 *Ibidem*.

Remarcăm că „Francisco de Vitoria și Bartolomé de las Casas sunt cei care au atras atenția asupra distincției între drepturile umane individuale și drepturile umane fundamentale”⁵³, iar unii juriști, contemporani, au constatat că, în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948⁵⁴, al cărui text „are bine-înțeles și unele lacune”⁵⁵, regăsim reiterată doctrina corifeilor Școlii de la Salamanca despre „dreptul de a învăța pe orice individ și întreaga societate”⁵⁶ și despre „dreptul nediscriminării migranților ...”, care au fost destul de bine descrise de anticii noștri teologi și juriști⁵⁷, adică de reprezentanții de seamă ai Școlii de la Salamanca din secolul de aur.

Juriștii spanioli au constatat și faptul că printre instrumentele internaționale privind drepturile omului nu există „o declarație privind libertatea religioasă”⁵⁸. Astfel încât, prima formulare legislativă concretă despre drepturile omului din continentul american rămâne „Leis novas 1542” (Noile legi), la care și-au adus o contribuție de excepție, prin opera și activitatea lor, „două personalități de mare impact și autoritate din vremurile de atunci: Francisco de Vitoria și Bartolomé de las Casas”⁵⁹.

În faimosul „Memorial al celor douăzeci de remedii”, redactat de călugărul Bartolomé de las Casas și călugărul Rodrigo de Ladrada, se cerea „abolirea sclaviei, a războaielor de cucerire și evanghelizarea pacifistă a indigenilor americani”⁶⁰. Această cerință a fost menționată și de alcătuitoarii Corpus-ului de legi noi elaborat la Valladolid, promulgat de împăratul Carlos al V-lea și regele Filip al II-lea la Barcelona în 1542, prin care se recunoșteau de fapt „noile idei ale dreptului internațional care proveneau de la Francisco de Vitoria și Bartolomé de las Casas”⁶¹.

În lucrările sale Bartolomé de las Casas nu numai că a condamnat vehement unele principii și norme de drept înscrise în Codul întocmit de Curtea Coroanei spaniole în anul 1513, ci a cerut „absoluta libertate a indi-

---

53 *Ibidem*, p. 202.

54 A. Ciucă, „Declarația Universală a Drepturilor Omului la 70 de ani: istoria și oamenii din culisele adoptării documentului”, în vol. *Mozaic de drept internațional și drepturile omului*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, pp. 91-104.

55 R. Hernández Martín, *Francisco de Vitoria y Bartolomé de las Casas, ...*, p. 202.

56 *Ibidem*.

57 *Ibidem*.

58 *Ibidem*, p. 207.

59 *Ibidem*.

60 *Ibidem*, p. 208.

61 *Ibidem*, p. 209.

enilor⁶², pentru că, în concepția sa, „dreptul neamurilor (*jus gentium*) este mai degrabă un drept natural⁶³, care se impune a fi respectat, așa cum afirmase și celebrul jurisconsult roman Gaius (sec. II) atunci când spunea că „ceea ce natura rațională (*naturalis ratio*) a rânduit între toți oamenii (*inter omnes homines*) se cheamă dreptul ginților (*jus gentium*)” (Gaius, *Institutiones*, lb. I, I, 1).

Prin doctrina sa despre *jus gentium*, Bartolomé de las Casas, a facilitat „apariția ca știință a dreptului internațional⁶⁴, iar prin afirmația sa și a colegilor săi, dominicani, despre *jus naturale* n-au făcut decât să-i evidențieze vechimea, autoritatea și rolul acestuia în viața societății umane din vremea aceea.

În dreptul natural, Francisco de Vitoria a identificat și temeiul „drepturilor de emigrare și migrare⁶⁵, drepturi care, în zilele noastre, sunt prevăzute și în dreptul internațional⁶⁶.

Atât Francisco de Vitoria cât și Bartolomé de las Casas, au evidențiat faptul că și dreptul la religie își află temeiul tot în dreptul natural. În acest sens, profesorul Ramón Hernández Martín, afirmă că „orice drept natural important care este interzis de un guvern, sau de o parte privilegiată a societății, merită intervenția în apărarea sa⁶⁷.

Inspirat din capitolul 34 din *Cartea înțelepciunii lui Isus*, fiul lui Sirah (Eclesiasticul), Bartolomé de las Casas - l-a însoțit pe Cristofor Columb într-una din expedițiile sale în teritoriile populației indigene din Mexic - a spus în predica sa de la sărbătoarea Rusaliilor din anul 1514 că „darurile ce-

62 *Ibidem*, p. 217.

63 *Ibidem*, p. 229.

64 T. Duve, „The School of Salamanca: A Case of Global Knowledge Production”, în vol. *The School of Salamanca: A Case of Global Knowledge Production*, ed. T. Duve, J. L. Egío and C. Birr, Brill/Nijhoff, Leiden/Boston, 2021, p. 10.

65 R. Hernández Martín, *Francisco de Vitoria y Bartolomé de las Casas*, ..., p. 237.

66 F. Brașoveanu, „International protection of human rights”, în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 2 (2012), pp. 135-137; F. Brașoveanu, „Considerations regarding the protection of human rights at european level”, în *Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, 3 (2015), pp. 27-34; F. Brașoveanu, „Freedom of movement of goods, persons, services and capital”, în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 1 (2013), pp. 143-147; C. Mititelu, „The Service of the Romanian Orthodox Church to Migrants”, în *Ecumeny and Law*, 9, 1 (2021), pp. 45-66.

67 R. Hernández Martín, *Francisco de Vitoria y Bartolomé de las Casas*, ..., p. 238.

lor care nu respectă legile nu câștigă bunăvoința lui Dumnezeu⁶⁸, cel care „oferă jertfe din averea săracilor”⁶⁹ sau cel care „o reține” este un om „vărsător de sânge”, și că, în consecință, „a lua traiul altuia înseamnă a comite o crimă; a nega plata celui ce a muncit, înseamnă a vărsa sânge”⁷⁰.

În unul dintre cele trei volume ale lucrării sale intitulată „*Istoria Indiilor*”, apărută în anul 1520, când trupele trimise de Curțile imperiale din Spania și Portugalia au cucerit Mexicul, dominicanul Bartolomé de las Casas afirma că „treisprezece teologi și juriști din Universitatea Salamanca și din mănăstirea (Sf. Ștefan din Madrid n.n.) au semnat un document care conține patru sau cinci concluzii privind capacitatea rațională a indienilor și libertatea lor de a primi Evanghelia ... Semnatarii au convenit că oricine respinge aceste concluzii să fie supus pedepsei ca eretic”⁷¹.

Din nefericire, din textul acestor concluzii ni s-au păstrat doar unele idei prezentate succint de Bartolomé de las Casas în *Istoria* lui, deoarece textul integral al acestora, care este o „Cartă a drepturilor omului”⁷² și „o piatră majoră de construcție în istoria drepturilor omului”⁷³, a fost furat în timpul „unei dintre călătoriile sale”⁷⁴ în teritoriul noului continent.

Pentru a înțelege mai bine aportul pe care Bartolomé de las Casas l-a adus în privința apărării drepturilor populației amerindienilor (băștinașii din Lumea Nouă), vom analiza câteva exemple din textul lucrărilor sale. Astfel, în lucrarea dominicanului Bartolomé de las Casas, episcop de Chiapa (Mexic), intitulată „*Historia de Indias*” – redactată între anii 1527-1547 – se face referire la amerindieni, populație indigenă cucerită de trimișii Coroanei spaniole în noile târâmuri din „Noua Lume”.

Impactul acestei lucrări⁷⁵ asupra problematicii drepturilor și libertăților omului a făcut ca aceasta să fie tradusă și editată – nu mult după

---

68 D. Lantigua, “By what right and justice?” – *The legacy of the first Dominicans in the New World*, <https://sites.nd.edu/schoolofsalamanca/2011/12/18/by-what-right-and-justice-the-legacy-of-the-first-dominicans-in-the-new-world/>

69 *Ibidem*.

70 *Ibidem*.

71 D. Lantigua, *A lost charter on human rights, c. 1517-1520*, <https://sites.nd.edu/schoolofsalamanca/2011/07/07/a-lost-charter-on-human-rights-c-1517-1520/>

72 *Ibidem*.

73 *Ibidem*.

74 *Ibidem*.

75 Bartolomé de las Casas, *La libertà pretesa dal supplice schiavo indiano*, trad. de M. Ginammi, Venezia, 1640.

apariție – și în alte țări din Europa. Așadar, era vorba despre libertatea revendicată – prin glasul lui Bartolomé de las Casas – de populația amerindienilor, pe care cuceritorii i-au denumit impropriu „indieni”, și cărora le-au fost încălțate și drepturile lor naturale, și anume, acela de a exista ca neam, de a avea o credință religioasă proprie, de a-și păstra tradițiile și obiceiurile etc.

Întors la Sevilla, De las Casas, publica în anul 1552 o altă lucrare în care descria atrocitățile comise de conchistadori împotriva amerindienilor, intitulată „*Brevissima relación de la destrucción de las Indias*” (O succintă descriere despre distrugerea indienilor). În același an (1552) De las Casas publica și un „*Tratado sobre los indios que se han hecho esclavos*” (Tratat despre indienii care au devenit sclavi), ca în anul 1554 să scrie o lucrare intitulată „*Sobre el título del dominio del Rey de España sobre las personas y tierras de los indios*” (Despre titlul de stăpânire al regelui Spaniei asupra persoanelor și pământurilor indienilor). Și, în fine, în anul 1566 a înaintat o *Petiție* papei Paul al V-lea privind „negoțul cu indieni” (amerindienii din Noua Lume).

Din titlurile acestor lucrări se constată că tematica lor a fost axată pe problematica statutului juridic al „indienilor”, aduși în stare de sclavie de cuceritorii proveniți din Spania și Portugalia, care au avut ca misiune deposedarea de pământurile lor, de bogățiile lor, de tradițiile și obiceiurile lor ancestrale și de religia lor.

Această realitate este prezentată de Bartolomé de las Casas încă din anul 1518, când, în calitatea sa de călugăr dominican, predicator-misionar, avusese ca îndatorire misionar-pastorală creștinarea populației indigene. Cu acel prilej, a conștientizat faptul că acest proces de evanghelizare trebuia să fie însoțit și de un proces de „reformare a indienilor”, pentru care a și redactat o lucrare intitulată „*Los quince remedios para la reformación de las Indias*” (Cele cincisprezece remedii pentru reformarea Indiilor). Această lucrare – apărută în anul 1518 – avea să fie reîntregită și publicată în 1542 sub forma unui „*Memorial de remedios para las indias*” (Memoriu de remedii pentru Indii).

Despre dreptul la libertatea de religie a populației indigene din teritoriilor ocupate de conchistadori, De las Casas a făcut numeroase referiri în „*Memorial de remedios para las indias*”, „*Historia de Indias*”, în „*Del único modo de atraer a todos los pueblos a la verdadera religión*” (Despre singura modalitate de a atrage toate popoarele la adevărata religie) (1537) și în „*Treinta proposiciones muy jurídicas*” (Treizeci de propuneri cu caracter juridic) (1547).

Întrucât Bartolomé de las Casas și-a redactat și publicat toate aceste lucrări înainte de a se întoarce în Spania, ne arată că a fost pe deplin conștient că, în patria sa, trebuie să țină seama de cenzura Inchiziției papale și de dorințele Curții regale.

Din textul „*Memorial de remedios para las indias*” reținem că, „pentru reformarea Indiilor”⁷⁶ și pentru procesul evanghelizării populației din acel teritoriu, au fost propuse Coroanei regale „douăzeci de motive”. De exemplu, în ultima propunere (a douăzecea), De las Casas solicita Coroanei Spaniei „să elibereze Indiile ... de marile păcate”⁷⁷ ale conchistadorilor și anume de „tiranie, furt, violențe și omucideri, pe care aceștia le comit în fiecare zi, oprimând, furând și omorând pe acei oameni”⁷⁸, și că „banii, aurul și bogățiile sunt luate de la indieni fie furându-le, fie deposedându-i prin violență ..., ceea ce pune în mare confuzie și pericolul statului”⁷⁹.

Ca martor ocular al acestor realități abominabile, De las Casas va solicita Regelui, „care anexase Indiile Regatului Spaniei”, să țină seama atât de „dreptatea divină și cea naturală”⁸⁰, adică de normele dreptului divin și natural, cât și de existența celor două instituții (Stat și Biserică), una temporală și alta spirituală, care impun obligativitatea de a pune stavilă acelui comportament inuman al „tiranilor spanioli”⁸¹, adică al conchistadorilor, deoarece prin întreținerea acelei „violente tiranii împotriva Indiilor, spaniolii nu vor putea trăi în acea țară” (Razon XX)⁸².

La aceste douăzeci de motive invocate în Memorialul său, se mai adaugă și „Protestul fostului episcop călugăr Bartolomé de las Casas” redactat în anul 1542, tipărit la Sevilla în 1552, din care rezultă aceeași atitudine stăruitoare pentru apărarea drepturilor fundamentale ale amerindienilor, care a făcut din acesta un „Padre y doctor del Mundo Nuevo” (Părinte și învățător al Lumii Noi), deoarece prin lucrările sale a conștientizat Coroana spaniolă – și pe conaționali săi – că „Spania n-a obținut acele pământuri pentru a impune legea opresiunii, ci pentru a propaga Evanghelia dragostei”⁸³, ceea ce prevedea și Legea divină.

---

76 *Ibidem*, pp. 6-7.

77 *Ibidem*, p. 147.

78 *Ibidem*.

79 *Ibidem*, p. 148.

80 *Ibidem*.

81 *Ibidem*.

82 *Ibidem*, p. 149.

83 Bartolomé de las Casas, *Doctrina*, ed. A. Yáñez, Universidad Nacional Autónoma

Referitor la drepturile omului, un alt exponent al Școlii de la Salamanca a fost teologul, juristul și filosoful Luís de Molina, care a studiat „ambele drepturi” la Universitatea din Salamanca, *jus romanum* și *jus canonicum*, și filosofia la Colegiul regal din Coimbra, unde a și predat Filosofia la această Universitate între anii 1563-1567⁸⁴.

Luís de Molina publica, în anul 1588, o lucrare cu un conținut teologic-filosofic și juridic, intitulată „*De liberi arbitrii cum gratiae donis, divina praescientia, praedestinatione et reprobatione concordia*”, pentru care a trebuit să obțină în prealabil aprobarea „Consiliului Inchiziției”⁸⁵ (din Portugalia).

Între anii 1593 și 1600, Luís de Molina termina lucrarea sa monumentală (în trei volume) intitulată „*De Iustitia et Iure*”, în care afirma că o nedreptate săvârșită față de semenul nostru este o „violare” a drepturilor acelei persoane, chiar și în cazul în care acea persoană este un sclav, fiindcă asemenea faptă nu este specifică neamului omenesc.

Într-adevăr, violarea drepturilor altei persoane, chiar și în cazul în care aceasta este un sclav, nu este permisă în primul rând de *jus divinum* și de *naturalis ratio* (dreptul natural) (Gaius, *Institutiones*, lb. I, 1), fiindcă prevederile lor sunt înscrise în „legea firii” (cf. Rom. 2, 14-16), adică fac parte constitutivă din natura omului încă de la crearea acestuia, așa cum prevede și „legea morală naturală”⁸⁶. Dar, „sclavia (*servitus*) este o instituție a dreptului ginților (*constitutio juris gentium*), în temeiul căreia un om devine proprietatea altuia împotriva naturii” (*Justiniani Institutiones*, lb. I, III, 1). Juriștii împăratului Justinian (527-565) precizau că, potrivit dreptului natural, „toți oamenii se nasc liberi și dezrobirea nu este cunoscută deoarece sclavia este necunoscută. Posterior însă dreptul ginților a introdus sclavia” (*Justiniani Institutiones*, lb. I, V, *Praefatio*).

---

de Mexico, Mexico, 1992, p. V.

84 J.A.H. Echevarría, *Introducción*, în Luis de Molina, *Concordia del libre arbitrio con los dones de la gracia y con la presciencia, providencia, predestinación y reprobación divinas*, Pentalfa Ediciones, Oviedo, 2007, pp. 9-10.

85 J.A.H. Echevarría, *Introducción*, ..., p. 11.

86 N. V. Dură, „Man in the view of some Christian Theologians with Philosophical Background”, în *Annals of the Academy of Romanian Scientists, Series on Philosophy, Psychology, Theology and Journalism*, 5,1-2 (2013), pp. 75-97; N. V. Dură, „De jura personarum”. Considerații și evaluări ale unor texte juridice și filosofice”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, XVII, 1 (2013), pp. 28-47; N. V. Dură, „The „Man” and His Creation in the Perception of „Creationism” and „Evolutionism”. Contributions of “Christian Philosophy””, în *Philosophical-Theological Review*, 4 (2014), pp. 9-27.

În loc de concluzii

Întrucât, până în prezent, în literatura de specialitate de limbă română nu există o lucrare cu un conținut interdisciplinar, care să facă referire la contribuțiile corifeilor Școlii de la Salamanca privind afirmarea, promovarea și protecția juridică a drepturilor fundamentale ale omului, în paginile acestui studiu am evidențiat contribuție adusă de aceștia.

Având o formație teologico-filosofică și juridică, prin lucrările și activitatea lor, acești corifei au contribuit la conștientizarea societății din epoca lor – direct asupra celei spaniole și indirect asupra celei europene – asupra necesității urgente de apărare a drepturilor fundamentale ale populației indigene din „Lumea nouă”, atât în temeiul dreptului divin și a celui natural, cât și a lui *jus gentium*, din vremea aceea, adică a precursorului dreptului internațional de astăzi.

Din textul unor lucrări ale corifeilor Școlii de la Salamanca,acompaniate de reflecțiile și opiniile unor cercetători avizați ai activității lor, s-a putut constata că aceștia au înscris o pagină unică nu numai în domeniile dreptului internațional și a celui natural, fapt ce i-a făcut să fie numiți „Părinți” ai acestor două ramuri de drept, ci și în istoria drepturilor și libertăților omului, deoarece operele lor sunt o referință documentară de primă mână pentru juriștii, teologii și filosofi din toate timpurile.

Bibliografie

- AMASUNO SARRAGA, M. V., *La escuela de medicina del estudio salmantino* (Siglos XIII-XV), Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca, 1990.
- AMOROSA, P., *Rewriting the History of the Law of Nations. How James Brown Scott Made Francisco de Vitoria the Founder of International Law*, Oxford University Press, 2019.
- BELTRÁN DE HEREDIA, V., *Cartulario de la universidad de Salamanca (1218-1600)*, I, Universidad de Salamanca, Salamanca, 1970.
- BRAȘOVEANU, F., „Considerations regarding the protection of human rights at european level”, în *Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, 3 (2015), pp. 27-34.
- BRAȘOVEANU, F., „Freedom of movement of goods, persons, services and capital”, în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 1 (2013), pp. 143-147.

- BRAȘOVEANU, F., „International protection of human rights”, în *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 2 (2012), pp. 135-137.
- CIUCĂ, A., „Declarația Universală a Drepturilor Omului la 70 de ani: istoria și oamenii din culisele adoptării documentului”, în vol. *Mozaic de drept internațional și drepturile omului*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, pp. 91-104.
- DE LAS CASAS, B., *De regia potestate*, ed. crt. L. Pereña, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1969.
- DE LAS CASAS, B., *Doctrina*, ed. A. Yáñez, Universidad Nacional Autónoma de Mexico, Mexico, 1992.
- DE LAS CASAS, B., *La libertà pretesa dal supplice schiavo indiano*, trad. de M. Ginammi, Venetia, 1640.
- DE MOLINA, L., *Concordia del libre arbitrio con los dones de la gracia y con la presciencia, providencia, predestinación y reprobación divinas*, Pentalfa Ediciones, Oviedo 2007.
- DE VITORIA, F., *De Indis et de iure belli relectiones*, ed. E. Nys, Washington, 1917.
- DELGADO, M., „Bartolomé de Las Casas y los derechos humanos”, in *Revista Mexicana De Historia Del Derecho*, 1(38) (2019), pp. 31-58.
- DURĂ, N. V., „About “Justitia” (Righteousness) and “Aequitas” (Equity). The contribution of Lactantius († 325) in the specifying of the content of the two constituent elements of the “Jus””, în *Annales canonici*, 15, 2 (2019), pp. 9-38.
- DURĂ, N. V., „„De jura personarum”. Considerații și evaluări ale unor texte juridice și filosofice”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, XVII, 1 (2013), pp. 28-47.
- DURĂ, N. V., „Despre Drept și natura sa”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, VI, 1 (2002), pp. 60-64.
- DURĂ, N. V., „Despre Filosofie și Teologie. De la divergențe de natură ideatică, la idei și păreri convergente”, în *Studii filosofice*, II, 1 (2016), pp. 111-129.
- DURĂ, N. V., „Dreptul în percepția Părinților Bisericii ecumenice din primul mileniu”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, X, 1 (2006), pp. 7-16.

- DURĂ, N. V., „Dreptul și Religia. Norme juridice și norme religio-morale”, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, 1 (2003), pp. 15-24.
- DURĂ, N. V., „Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și protecția lor juridică. Dreptul la religie și libertatea religioasă”, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, 3 (2005), pp. 5-33.
- DURĂ, N. V., „Idea de Drept. „Dreptul”, „Dreptatea” și „Morală””, în *Analele Universității Ovidius. Seria: Drept și Științe Administrative*, I (2004), pp. 15-46.
- DURĂ, N. V., „Law and Morals. Prolegomena (I)”, în *Acta Universitatis Danubius. Juridica*, 2 (2011), pp. 158-173.
- DURĂ, N. V., „Law and Morals. Prolegomena (II)”, în *Acta Universitatis Danubius. Juridica*, 3 (2011), pp. 72-84.
- DURĂ, N. V., „Loi morale, naturelle, source du Droit naturel et de la Morale chrétienne”, în vol. *La morale au crible des religions*, coord. M. Th. Urvoy, Éditions de Paris, 2013, pp. 213-233.
- DURĂ, N. V., „Man in the view of some Christian Theologians with Philosophical Background”, în *Annals of the Academy of Romanian Scientists, Series on Philosophy, Psychology, Theology and Journalism*, 5,1-2 (2013), pp. 75-97.
- DURĂ, N. V., „„Persoana” umană, și libertățile ei fundamentale, în percepția gândirii filosofice și juridice europene”, în *Studii juridice universitare*, VI, 3-4 (2013), pp. 106-121.
- DURĂ, N. V., „„Responsa Jurisprudentium” (Responses of the Roman Jurisconsults) about „Jus” (Law) and „Justitia” (Justice)”, în *Dionysiana*, 1 (2021/2022), pp. 286-295.
- DURĂ, N. V., „The „Man” and His Creation in the Perception of „Creationism” and „Evolutionism”. Contributions of “Christian Philosophy””, în *Philosophical-Theological Review*, 4 (2014), pp. 9-27.
- DURĂ, N. V., „The European juridical thinking, concerning the human rights, expressed along the centuries”, în *Acta Universitatis Danubius. Juridica*, VII, 2 (2010), pp. 153-192.
- DURĂ, N. V., „The Right and its Nature in the Perception of the Roman Jurisprudence and of the Great Religions of the Antiquity”, în vol. *Rethinking Social Action. Core Values*, coord. A. Sandu et all., Medimond, Bologna, 2015, pp. 517-524.

- DURĂ, N. V., „Thinking of Some Fathers of the Ecumenical Church on the Law”, în *Christian Researches*, VI (2011), pp. 230-245.
- DURĂ, N. V., C. Mititelu, „Human rights and their universality. From the rights of the „individual” and of the „citizen” to „human” rights”, în vol. *Exploration, Education and Progress in the third Millennium*, Galati University Press, Galați, I, 4 (2012), pp. 103-127.
- DUVE, T., „The School of Salamanca: A Case of Global Knowledge Production”, în vol. *The School of Salamanca: A Case of Global Knowledge Production*, ed. T. Duve, J. L. Egío and C. Birr, Brill/Nijhoff, Leiden/Boston, 2021.
- ESPERABÉ DE ARTEAGA, E., *Historia pragmática e interna de la Universidad de Salamanca*, t. I: *La Universidad de Salamanca y los Reyes*, Universidad de Salamanca, Salamanca, 1914.
- FORLIVESI, M., „Francisco Suárez and the “rationes studiorum” of the Society of Jesus”, în vol. *Francisco Suárez and His Legacy. The Impact of Suárezian Metaphysics and Epistemology on Modern Philosophy*, M. Sgarbi (ed.), Vita e Pensiero, Milano 2010, pp. 77-90.
- HASKINS, C., *The Renaissance of the Twelfth Century*, Harvard University Press Cambridge, 1927.
- HERNÁNDEZ MARTÍN, R., „Francisco de Vitoria y Bartolomé de las Casas, primeros teorizantes de los derechos humanos”, în *Archivo Dominicano*, 4 (1983), pp. 199-266.
- LANTIGUA, D., “By what right and justice?” – *The legacy of the first Dominicans in the New World*, <https://sites.nd.edu/schoolofsalamanca/2011/12/18/by-what-right-and-justice-the-legacy-of-the-first-dominicans-in-the-new-world/> (accesat la 28. 08. 2024).
- LANTIGUA, D., *A lost charter on human rights, c. 1517-1520*, <https://sites.nd.edu/schoolofsalamanca/2011/07/07/a-lost-charter-on-human-rights-c-1517-1520/> (accesat la 11. 08. 2024).
- MCKENNA, C. H., *Francis de Vitoria, Founder of International Law*, Catholic Association for International Peace, Washington, D.C., 1930.
- MITITELU, C., „Dreptul natural, ca temel al libertății sclavilor, în concepția lui Epifanie din Moirans (1644-1689)”, în *Revista de Teologie Sfântul Apostol Andrei*, 1 (2012), pp. 282-293.
- MITITELU, C., „The Service of the Romanian Orthodox Church to Migrants”, în *Ecumeny and Law*, 9, 1 (2021), pp. 45-66.

- NIETO SORIA, J. M., „Relaciones con el pontificado, Iglesia y poder en Castilla en torno a 1500”, în *Studia Historica, Historia Moderna*, 21 (1999), pp. 19-48.
- RUCQUOI, A., „Reyes y universidades en la Península Ibérica (siglo XIII)”, *Revista de Historia de las Universidades*, 21/1 (2018), pp.15-39.
- TATTAY, S., „Francisco Suárez as the Forerunner of Modern Rationalist Natural Law Theories?”, în *Cauriensia*, XII (2017), pp. 191-211.
- TUDELA, P. R., „La documentación conservatoria, la principal de las Universidades de Salamanca y Alcalá de Henares”, în *Revista de Historia de las Universidades*, 26/2 (2023), pp. 63-93.

Instrumente juridice internaționale:

- *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 26 august 1789*, <https://www.unitischimbam.ro/declaratia-drepturilor-omului-si-ale-cetateanului-26-august-1789/> (accesat la 1. 09. 2024).